Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 7 listopada 2018 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Właściwość Trybunału – Dyrektywa 2003/86/WE – Prawo do łączenia rodzin – Artykuł 15 – Odmowa wydania samoistnego dokumentu pobytowego – Uregulowanie krajowe przewidujące obowiązek złożenia egzaminu z integracji społecznej

W sprawie C-257/17

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Raad van State (radę stanu, Niderlandy) postanowieniem z dnia 10 maja 2017 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 15 maja 2017 r., w postępowaniu:

**C,**

**A**

przeciwko

**Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie**

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: M. Vilaras, prezes czwartej izby, pełniący obowiązki prezesa trzeciej izby, J. Malenovský, L. Bay Larsen (sprawozdawca), M. Safjan i D. Šváby, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Mengozzi,

sekretarz: R. Şereş, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 19 marca 2018 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

– w imieniu C i A przez C.F. Wassenaara, advocaat,

– w imieniu rządu niderlandzkiego przez M.K. Bulterman, M.H.S. Gijzen oraz M.A.M. de Ree, działające w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu austriackiego przez G. Eberharda, działającego w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu Komisji Europejskiej przez C. Cattabrigę oraz G. Wilsa, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: niderlandzki.

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 27 czerwca 2018 r.,

wydaje następujący

## Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 15 ust. 1 i 4 dyrektywy Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin (Dz.U. 2003, L 251, s. 12 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 6, s. 224).

2 Wniosek ten złożono w ramach sporów między C i A, obywatelami państw trzecich, a Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (sekretarzem stanu ds. bezpieczeństwa i sprawiedliwości, Niderlandy, zwanym dalej „sekretarzem stanu"), dotyczących oddalenia przez tego ostatniego wniosku C i A o zmianę ograniczenia, jakim było obwarowane ich zezwolenie na pobyt na czas określony, oraz, w odniesieniu do C, cofnięcia zezwolenia na pobyt na czas określony.

## Ramy prawne

### *Prawo Unii*

*Dyrektywa 2003/86*

3 Motyw 15 dyrektywy 2003/86 ma następujące brzmienie:

„Należy wspierać integrację członków rodziny. W tym celu należy im przyznać status niezależny od statusu członka rodziny rozdzielonej, w szczególności w przypadkach rozpadu małżeństwa lub związku partnerskiego, a także dostęp do edukacji, zatrudnienia, szkolenia i kształcenia zawodowego na tych samych warunkach, jakie posiadają osoby, z którymi zostali połączeni".

4 Zgodnie z art. 2 lit. c) tej dyrektywy „członek rodziny rozdzielonej" oznacza „obywatela państwa trzeciego mieszkającego zgodnie z prawem w państwie członkowskim i składającego wniosek lub którego członkowie rodziny składają wniosek o przyłączenie się do niego".

5 Artykuł 3 ust. 3 tej dyrektywy jest zredagowany następująco:

„Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do członków rodzin obywatela Unii".

6 Artykuł 7 ust. 2 tej samej dyrektywy stanowi:

„Państwa członkowskie mogą żądać, aby obywatele państw trzecich przestrzegali środków dotyczących integracji, zgodnie z prawodawstwem krajowym.

W odniesieniu do uchodźców lub członków rodzin uchodźców określonych w art. 12 środki dotyczące integracji, określone w akapicie pierwszym, mogą być zastosowane jedynie wówczas, gdy danym osobom umożliwiono łączenie rodziny".

7 Artykuł 15 dyrektywy 2003/86 stanowi:

„1. Nie później niż po pięciu latach pobytu oraz pod warunkiem, że członkowi rodziny nie udzielono dokumentu pobytowego ze względów innych niż łączenie rodziny, małżonek lub niepoślubiony partner i dziecko, które osiągnęło pełnoletność, mają prawo, po złożeniu wniosku, jeśli jest wymagany, do samoistnego dokumentu pobytowego, niezależnego od dokumentu pobytowego członka rodziny rozdzielonej.

Państwa członkowskie mogą ograniczyć przyznanie dokumentu pobytowego określonego w pierwszym akapicie do małżonka lub niepoślubionego partnera w przypadku rozpadu więzi rodzinnych.

[…]

4. Warunki odnoszące się do udzielenia i okresu ważności samoistnego dokumentu pobytowego ustanawiane są przez prawo krajowe”.

*Dyrektywa 2003/109/WE*

8 Artykuł 5 ust. 2 dyrektywy Rady 2003/109/WE z dnia 25 listopada 2003 r. dotyczącej statusu obywateli państw trzecich będących rezydentami długoterminowymi (Dz.U. 2004, L 16, s. 44 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 6, s. 272) stanowi:

„Państwa członkowskie mogą zażądać od obywateli państwa trzeciego, aby spełniali oni warunki integracji, zgodnie z prawem krajowym”.

***Prawo niderlandzkie***

9 Artykuł 3.51 Vreemdelingenbesluit 2000 (dekretu wykonawczego do ustawy o cudzoziemcach z 2000 r.) przewiduje:

„1. Zezwolenie na pobyt na czas określony […] z ograniczeniem związanym z trwałymi humanitarnymi przyczynami może zostać wydane cudzoziemcowi, który:

a) przebywa w Niderlandach od pięciu lat, posiadając zezwolenie na pobyt z ograniczeniem, o którym mowa w pkt 1 […]:
   1) pobyt w charakterze członka rodziny osoby posiadającej prawo stałego pobytu;

[…]

5. Artykuł 3.80a stosuje się do cudzoziemców, o których mowa w ust. 1 lit. a) pkt 1 […]”.

10 Artykuł 3.80a tego dekretu jest zredagowany następująco:

„1. Wniosek o zmianę zezwolenia na pobyt […] na zezwolenie na pobyt z ograniczeniem dotyczącym trwałych powodów humanitarnych zostaje oddalony, jeżeli wniosek został złożony przez cudzoziemca w rozumieniu art. 3.51 ust. 1 zdanie wprowadzające i lit. a) pkt l, który nie zdał egzaminu, o którym mowa w art. 7 ust. 2 lit. a) ustawy o integracji społecznej, albo nie uzyskał dyplomu, certyfikatu lub innego dokumentu w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. c) tej ustawy.

2. Ustępu 1 nie stosuje się w stosunku do cudzoziemca, który:

[…]

e) został zwolniony z obowiązku integracji społecznej […]

[…]

4. Minister może ponadto nie stosować ust. 1, jeżeli uważa, że zastosowanie tego przepisu prowadzi do rażąco poważnej niesprawiedliwości".

11 Artykuł 6 ust. 1 Wet inburgering (ustawy o integracji społecznej) stanowi:

„Minister zwalnia osobę z obowiązku integracji społecznej, jeżeli:

a) osoba ta wykazała, że ze względu na zaburzenia psychiczne lub fizyczne bądź ze względu na niepełnosprawność umysłową jest ona trwale niezdolna do przystąpienia do egzaminu z integracji społecznej;

b) na podstawie starań wykazanych przez osobę podlegającą obowiązkowi integracji społecznej dojdzie on do wniosku, iż osoba ta nie może racjonalnie wypełnić obowiązku integracji społecznej".

12 Artykuł 7 ust. 1 i 2 tej ustawy ma następujące brzmienie:

„1. Osoba, na której ciąży obowiązek integracji społecznej, w ciągu trzech lat nabywa umiejętności ustne i pisemne w języku niderlandzkim przynajmniej na poziomie A2 europejskiego systemu opisu kształcenia językowego z zakresu języków obcych nowożytnych, a także wiedzę o niderlandzkim społeczeństwie.

2. Spełnienie obowiązku integracji społecznej przez osobę podlegającą obowiązkowi integracji społecznej następuje z chwilą:

a) zdania egzaminu określonego w dekrecie ministra lub

b) uzyskania dyplomu, świadectwa lub innego dokumentu w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. c)".

## Postępowania główne i pytania prejudycjalne

### *Sytuacja C*

13 Od dnia 5 listopada 2008 r. do dnia 5 listopada 2014 r. C posiadała zezwolenie na pobyt w celu pobytu u małżonka, będącego obywatelem niderlandzkim. W dniu 20 sierpnia 2014 r. C złożyła wniosek o zmianę tego zezwolenia na zezwolenie na pobyt kontynuowany.

14 W dniu 2 lutego 2015 r. sekretarz stanu oddalił ten wniosek, ponieważ C nie wykazała, że zdała egzamin z integracji społecznej bądź że była zwolniona z egzaminu lub z obowiązku integracji społecznej. Równocześnie cofnął on, ze skutkiem wstecznym od dnia 10 lutego 2014 r., przysługujące C zezwolenie na pobyt w celu pobytu u małżonka, ponieważ od tego dnia nie zamieszkiwała już ona pod tym samym adresem co małżonek.

15 W następstwie wniesionego przez C zażalenia sekretarz stanu decyzją z dnia 24 lipca 2015 r. wydał C samoistny dokument pobytowy od dnia 16 lutego 2015 r. Decyzja ta była uzasadniona przekazaną przez C sekretarzowi stanu opinią Dienst Uitvoering Onderwijs (wykonawczej służby oświatowej, Niderlandy) z dnia 15 lutego 2015 r., w której stwierdzono, że C jest zwolniona

z obowiązku integracji społecznej. Sekretarz stanu utrzymał jednak w mocy, ze skutkiem retroaktywnym od dnia 10 lutego 2014 r., cofnięcie zezwolenia na pobyt, które przysługiwało C w celu pobytu u małżonka.

16 Na decyzję sekretarza stanu z dnia 24 lipca 2015 r. C wniosła skargę do rechtbank den Haag zittingsplaats Rotterdam (sądu w Hadze z siedzibą w Rotterdamie, Niderlandy). Wyrokiem z dnia 5 stycznia 2016 r. sąd ten oddalił ową skargę.

17 C wniosła odwołanie od tego orzeczenia do sądu odsyłającego.

### *Sytuacja A*

18 Od dnia 20 grudnia 1997 r. do dnia 15 października 2016 r. A posiadał zezwolenie na pobyt w celu pobytu u małżonki, będącej obywatelką niderlandzką. W dniu 11 listopada 2014 r. A złożył wniosek o zmianę tego zezwolenia na zezwolenie na pobyt kontynuowany.

19 W dniu 26 lutego 2015 r. sekretarz stanu oddalił ten wniosek, ponieważ A nie wykazał, że zdał egzamin z integracji społecznej bądź że był on zwolniony z egzaminu lub z obowiązku integracji społecznej.

20 W następstwie wniesionego przez A zażalenia sekretarz stanu decyzją z dnia 21 września 2015 r. utrzymał w mocy pierwotną decyzję.

21 Na decyzję tę A wniósł skargę do rechtbank den Haag zittingsplaats Rotterdam (sądu w Hadze z siedzibą w Rotterdamie). Wyrokiem z dnia 25 maja 2016 r. sąd ten oddalił ową skargę.

22 A wniósł odwołanie od tego orzeczenia do sądu odsyłającego.

### *Rozważania wspólne dla sytuacji C i A*

23 Sąd odsyłający uważa, że zgodnie z art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/86 sytuacje rozpatrywane w postępowaniach głównych nie wchodzą w zakres zastosowania tej dyrektywy, jako że małżonkowie, odpowiednio, C i A mają obywatelstwo niderlandzkie.

24 Natomiast wobec A i C stosuje się jego zdaniem, w drodze analogii, art. 15 rzeczonej dyrektywy, ponieważ prawo niderlandzkie przewiduje, że jeżeli – jak w niniejszej sprawie – ustawodawstwo i uregulowanie niderlandzkie nie wprowadzają rozróżnienia między sytuacją objętą prawem Unii a sytuacją pozostającą poza tym prawem, właściwe przepisy rzeczonego prawa stosują się bezpośrednio i bezwarunkowo do sytuacji wewnętrznej.

25 O ile sąd odsyłający uważa w związku z tym, że wykładnia art. 15 dyrektywy 2003/86 ma decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia sporów w postępowaniu głównym, o tyle zastanawia się on jednak, w świetle wyroku z dnia 18 października 2012 r., Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638), czy Trybunał jest właściwy do udzielenia odpowiedzi na pytanie prejudycjalne o wykładnię tego artykułu w sytuacjach takich jak te w postępowaniach głównych.

26 Na wypadek odpowiedzi twierdzącej sąd odsyłający zastanawia się nad zgodnością uregulowania krajowego przewidującego warunek integracji z art. 15 dyrektywy 2003/86 oraz, w razie niezgodności, nad tym, od którego dnia samoistny dokument pobytowy powinien wywoływać skutki.

27 W tych okolicznościach Raad van State (rada stanu, Niderlandy) postanowiła zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy w świetle art. 3 ust. 3 dyrektywy [2003/86] i wyroku z dnia 18 października 2012 r., Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638), Trybunał jest właściwy do udzielenia odpowiedzi na pytania prejudycjalne niderlandzkiego sądu w sprawie wykładni przepisów tej dyrektywy w związku ze sporem prawnym dotyczącym prawa pobytu członków rodziny członka rodziny rozdzielonej mającego niderlandzkie obywatelstwo, jeżeli w prawie niderlandzkim uznano, że dyrektywa ta ma bezpośrednie i bezwarunkowe zastosowanie do tych członków rodziny?

2) Czy art. 15 ust. 1 i 4 dyrektywy [2003/86] należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie regulacji krajowej takiej jak ta będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, która przewiduje, że wniosek o wydanie samoistnego dokumentu pobytowego cudzoziemca, który zgodnie z prawem przebywa dłużej niż pięć lat na terytorium danego państwa członkowskiego w ramach łączenia rodzin, może zostać oddalony, ponieważ cudzoziemiec nie spełnił przepisanych w prawie krajowym warunków integracji?

3) Czy art. 15 ust. 1 i 4 dyrektywy [2003/86] należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie regulacji krajowej takiej jak ta będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, na podstawie której samoistny dokument pobytowy może zostać wystawiony najwcześniej od momentu złożenia wniosku?”.

## W przedmiocie pytań prejudycjalnych

### *W przedmiocie pytania pierwszego*

28 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy na podstawie art. 267 TFUE Trybunał jest właściwy do dokonania wykładni art. 15 dyrektywy 2003/86 w sytuacjach takich jak te w sprawach w postępowaniach głównych, w których sąd ten powinien wydać orzeczenie w przedmiocie wydania samoistnego dokumentu pobytowego obywatelowi państwa trzeciego będącemu członkiem rodziny obywatela Unii, który to obywatel Unii nie skorzystał z prawa do swobodnego przemieszczania się, jeżeli przepis ten znalazł zastosowanie do takich sytuacji, w sposób bezpośredni i bezwarunkowy, poprzez prawo krajowe.

29 Należy wskazać, po pierwsze, że art. 2 lit. c) dyrektywy 2003/86 precyzuje, iż pojęcie „członka rodziny rozdzielonej” oznacza w sposób nieunikniony obywatela państwa trzeciego, a po drugie, że zgodnie z art. 3 ust 3 tej dyrektywy nie ma ona zastosowania do członków rodziny obywatela Unii.

30 Prawodawca Unii nie przewidział zatem stosowania rzeczonej dyrektywy względem obywatela państwa trzeciego będącego członkiem rodziny obywatela Unii, który to obywatel Unii nie skorzystał z prawa do swobodnego przemieszczania się, takiego jak skarżący w postępowaniach głównych, co znajduje zresztą potwierdzenie w pracach przygotowawczych nad dyrektywą 2003/86 (zob. podobnie wyrok z dnia 15 listopada 2011 r., Dereci i in., C-256/11, EU:C:2011:734, pkt 48, 49).

31 Z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika jednak, że Trybunał jest właściwy do orzekania w przedmiocie wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczących przepisów prawa Unii w sytuacjach, w których – nawet jeżeli stan faktyczny sprawy w postępowaniu nie mieścił się bezpośrednio w zakresie stosowania tego prawa – przepisy tego prawa znalazły zastosowanie do sprawy za pośrednictwem prawa krajowego, ze względu na zawarte w prawie krajowym odesłanie do ich treści (zob. podobnie wyroki: z dnia 21 grudnia 2011 r., Cicala, C-482/10, EU:C:2011:868, pkt 17; z dnia 18 października 2012 r., Nolan, C-583/10, EU:C:2012:638, pkt 45; a także z dnia 15 listopada 2016 r., Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, pkt 53).

32 W takich sytuacjach istnieje bowiem określony interes Unii w tym, by celem uniknięcia przyszłych rozbieżności w wykładni przepisy przejęte z prawa Unii były interpretowane w sposób jednolity (zob. podobnie wyroki: z dnia 18 października 2012 r., Nolan, C-583/10, EU:C:2012:638, pkt 46; z dnia 22 marca 2018 r., Jacob i Lassus, C-327/16 i C-421/16, EU:C:2018:210, pkt 34).

33 Tak więc wykładnia przepisów prawa Unii dokonana przez Trybunał w sytuacjach nieobjętych zakresem stosowania tego prawa jest uzasadniona, gdy przepisy te znalazły zastosowanie do takich sytuacji poprzez prawo krajowe w sposób bezpośredni i bezwarunkowy w celu zapewnienia identycznego traktowania tych sytuacji i sytuacji objętych zakresem stosowania rzeczonych przepisów (zob. podobnie wyroki: z dnia 21 grudnia 2011 r., Cicala, C-482/10, EU:C:2011:868, pkt 19; z dnia 18 października 2012 r., Nolan, C-583/10, EU:C:2012:638, pkt 47; a także z dnia 7 listopada 2013 r., Romeo, C-313/12, EU:C:2013:718, pkt 33).

34 W rozpatrywanej sprawie sąd odsyłający, który jako jedyny jest właściwy do dokonania wykładni prawa krajowego w ramach systemu współpracy sądowej ustanowionego w art. 267 TFUE (zob. podobnie wyroki: z dnia 17 lipca 1997 r., Leur-Bloem, C-28/95, EU:C:1997:369, pkt 33; a także z dnia 14 czerwca 2017 r., Online Games i in., C-685/15, EU:C:2017:452, pkt 45), uściślił, że w myśl prawa niderlandzkiego, jeżeli – jak w niniejszej sprawie – ustawodawca krajowy poddaje tej samej normie sytuację objętą zakresem zastosowania prawa Unii i sytuację, która tym zakresem zastosowania nie jest objęta, sytuacje te powinny być traktowane jednakowo. Sąd ten wywiódł stąd, że na mocy prawa niderlandzkiego ma on obowiązek zastosowania art. 15 dyrektywy 2003/86 w sprawach w postępowaniach głównych.

35 W tym stanie rzeczy należy stwierdzić, że – jak podnosi również rząd niderlandzki – przepisy te, poprzez prawo niderlandzkie, znalazły zastosowanie do sytuacji takich jak te w sprawach w postępowaniach głównych w sposób bezpośredni i bezwarunkowy, a zatem istnieje określony interes Unii w wydaniu przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie pytania prejudycjalnego.

36 Wniosku takiego nie może podważyć okoliczność, że art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/86 wyraźnie wyklucza sytuacje takie jak te w sprawach w postępowaniach głównych z zakresu zastosowania tej dyrektywy.

37 W tej kwestii należy podkreślić, że Trybunał orzekł już, że jeżeli warunek sformułowany w pkt 33 niniejszego wyroku jest spełniony, jego właściwość może też zostać ustalona w sytuacjach objętych wyraźnym wyłączeniem z zakresu zastosowania aktu Unii (zob. podobnie wyroki: z dnia 19 października 2017 r., Solar Electric Martinique, C-303/16, EU:C:2017:773, pkt 29, 30; a także z dnia 27 czerwca 2018 r., SGI i Valériane, C-459/17 i C-460/17, EU:C:2018:501, pkt 28).

38 Wniosek ten jest w pełni spójny z utrwalonym orzecznictwem Trybunału przypomnianym w pkt 31–33 niniejszego wyroku, zmierzającym właśnie do umożliwienia Trybunałowi orzekania w przedmiocie wykładni przepisów prawa Unii niezależnie od tego, w jakich warunkach mają być one stosowane, w sytuacjach, których objęcia zakresem zastosowania tych przepisów autorzy traktatów lub prawodawca Unii nie uznali za użyteczne (zob. podobnie wyrok z dnia 18 października 1990 r., Dzodzi, C-297/88 i C-197/89, EU:C:1990:360, pkt 37).

39 W tym kontekście należy zauważyć, że właściwość Trybunału nie może zmieniać się w zależności od tego, czy zakres zastosowania właściwego przepisu został określony w drodze definicji pozytywnej czy poprzez ustanowienie pewnych wyłączeń, gdyż te dwie techniki legislacyjne mogą być stosowane zamiennie.

40 Należy zresztą stwierdzić, że w niniejszej sprawie wyłączenie członków rodziny obywatela Unii z zakresu zastosowania dyrektywy 2003/86 wynika zarówno z definicji pojęcia „członka rodziny rozdzielonej” zamieszczonej w art. 2 lit. c) tej dyrektywy, jak i z wyłączenia ustanowionego w art. 3 ust. 3 tej dyrektywy.

41 Ponadto, o ile sąd odsyłający wskazuje, że jego wątpliwości co do właściwości Trybunału wynikają z wyroku z dnia 18 października 2012 r., Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638), o tyle należy zauważyć, że sprawa zakończona tamtym wyrokiem miała cechy szczególne, które w obecnych sprawach w postępowaniach głównych nie występują.

42 Po pierwsze bowiem, w sprawie zakończonej tamtym wyrokiem uznanie właściwości Trybunału oznaczałoby zerwanie z samą logiką rozpatrywanego aktu Unii, służącego ustanawianiu i funkcjonowaniu rynku wewnętrznego (zob. podobnie wyrok z dnia 18 października 2012 r., Nolan, C-583/10, EU:C:2012:638, pkt 36–41).

43 Po drugie, w rzeczonej sprawie zawarte w prawie krajowym bezpośrednie i bezwarunkowe odesłanie do prawa Unii, takie jak stwierdzone w pkt 35 niniejszego wyroku, nie mogło zostać wykazane na podstawie informacji zawartych w aktach przekazanych Trybunałowi (zob. podobnie wyrok z dnia 18 października 2012 r., Nolan, C-583/10, EU:C:2012:638, pkt 51, 52).

44 W świetle powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy udzielić następującej odpowiedzi: na podstawie art. 267 TFUE Trybunał jest właściwy do dokonania wykładni art. 15 dyrektywy 2003/86 w sytuacjach takich jak te w sprawach w postępowaniach głównych, w których sąd odsyłający powinien wydać orzeczenie w przedmiocie wydania samoistnego dokumentu pobytowego obywatelowi państwa trzeciego będącemu członkiem rodziny obywatela Unii, który to obywatel Unii nie skorzystał z prawa do swobodnego przemieszczania się, jeżeli przepis ten znalazł zastosowanie do takich sytuacji, w sposób bezpośredni i bezwarunkowy, poprzez prawo krajowe.

### *W przedmiocie pytania drugiego*

45 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 15 ust. 1 i 4 dyrektywy 2003/86 stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które umożliwia oddalenie wniosku o wydanie samoistnego dokumentu pobytowego, złożonego przez obywatela państwa trzeciego przebywającego dłużej niż pięć lat na terytorium danego państwa członkowskiego w ramach łączenia rodzin, z tego powodu, że obywatel ten nie wykazał zdania egzaminu z integracji społecznej w zakresie języka i społeczeństwa tego państwa członkowskiego.

46 Artykuł 15 ust. 1 dyrektywy 2003/86 przewiduje, że nie później niż po pięciu latach pobytu oraz pod warunkiem, że członkowi rodziny nie udzielono dokumentu pobytowego ze względów innych niż łączenie rodziny, małżonek lub niepoślubiony partner i dziecko, które osiągnęło pełnoletność, mają prawo, po złożeniu wniosku, jeśli ten jest wymagany, do samoistnego dokumentu pobytowego, niezależnego od dokumentu pobytowego członka rodziny rozdzielonej.

47 W art. 15 ust. 4 tej dyrektywy uściślono natomiast, że warunki udzielania i okresu ważności tego dokumentu pobytowego określa prawo krajowe.

48 Ze związku tych dwóch przepisów wynika, że o ile wydanie samoistnego dokumentu pobytowego stanowi co do zasady prawo przysługujące po pięcioletnim pobycie na terytorium państwa członkowskiego w ramach łączenia rodzin, o tyle ustawodawca Unii upoważnił jednak państwa członkowskie Unii do obwarowania wydania takiego dokumentu pewnymi określonymi przez nie warunkami.

49 Wprowadzając w art. 15 ust. 4 dyrektywy 2003/86 odesłanie do prawa krajowego, prawodawca Unii wskazał zatem, że jego wolą było pozostawienie uznaniu każdego z państw członkowskich kwestii określenia, na jakich warunkach należy wydawać samoistny dokument pobytowy obywatelowi państwa trzeciego, który przebywał na terytorium tego państwa przez pięć lat w ramach łączenia rodzin (zob. analogicznie wyrok z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S, C-550/16, EU:C:2018:248, pkt 42).

50 W tej kwestii należy zauważyć, że przepisy regulujące wydawanie samoistnego dokumentu pobytowego różnią się zatem od przepisów dotyczących zezwolenia na łączenie rodziny, które obejmują dokładne pozytywne obowiązki i które w sytuacjach określonych w dyrektywie 2003/86 zobowiązują państwa członkowskie do zezwolenia na to łączenie bez możliwości skorzystania z uprawnień dyskrecjonalnych (zob. podobnie wyrok z dnia 9 lipca 2015 r., K i A, C-153/14, EU:C:2015:453, pkt 46).

51 Jednak ponieważ wydanie samoistnego dokumentu po upływie okresu wspomnianego w art. 15 ust. 1 tej dyrektywy jest normą ogólną, państwa członkowskie nie powinny korzystać z zakresu swobody przyznanej im w art. 15 ust. 4 rzeczonej dyrektywy w sposób naruszający cel tego artykułu, który – jak podkreślono w motywie 15 tej samej dyrektywy – polega na umożliwieniu osobom należącym do rodziny członka rodziny rozdzielonej uzyskania statusu niezależnego od niego, a także naruszający skuteczność (effet utile) rzeczonego artykułu (zob. analogicznie wyrok z dnia 9 lipca 2015 r., K i A, C-153/14, EU:C:2015:453, pkt 50).

52 Tym samym dodatkowe warunki, od których spełnienia państwo członkowskie uzależnia wydanie samoistnego dokumentu pobytowego, nie mogą być aż tak surowe, że stanowiłyby przeszkodę trudną do pokonania, uniemożliwiającą w praktyce obywatelom państw trzecich wspomnianym w art. 15 ust. 1 dyrektywy 2003/86 uzyskanie zwyczajnie takiego dokumentu po upływie terminu wskazanego w tym przepisie (zob. analogicznie wyrok z dnia 9 lipca 2015 r., K i A, C-153/14, EU:C:2015:453, pkt 59).

53 Skoro art. 15 ust. 4 tej dyrektywy nie zawiera stosownych wskazówek, to ograniczenie uprawnienia przyznanego w tym przepisie państwom członkowskim generalnie nie może stać na przeszkodzie wprowadzeniu przez te państwa członkowskie warunków materialnych.

54 W tym kontekście nie można wykluczyć możliwości uzależnienia przez dane państwo członkowskie wydania samoistnego dokumentu pobytowego od zdania egzaminu z integracji społecznej w zakresie języka i społeczeństwa tego państwa członkowskiego.

55 Po pierwsze bowiem, wprowadzenie warunków dotyczących integracji okazuje się spójne z uznaniem przez prawodawcę Unii celu ogólnego polegającego na ułatwieniu integracji obywateli państw trzecich w państwach członkowskich, wyrażonego w motywie 15 dyrektywy 2003/86 (zob. podobnie wyroki: z dnia 27 czerwca 2006 r., Parlament/Rada, C-540/03, EU:C:2006:429, pkt 69; z dnia 9 lipca 2015 r., K i A, C-153/14, , EU:C:2015:453, pkt 53).

56 Po drugie, należy przypomnieć, że art. 7 ust. 2 dyrektywy 2003/86 umożliwia państwom członkowskim wymaganie od obywateli państw trzecich, by zastosowali się oni do środków integracji, nie ograniczając ich do okresu poprzedzającego zezwolenie na ich wjazd na terytorium tego państwa.

57 W tych okolicznościach, gdyby brak integracji obywatela państwa trzeciego po upływie pięcioletniego okresu nie mógł w żadnym wypadku stanąć na przeszkodzie konsolidacji jego prawa pobytu na podstawie art. 15 tej dyrektywy, skuteczność środków przyjętych ewentualnie przez państwo członkowskie w ramach art. 7 ust. 2 dyrektywy 2003/86 mogłaby ulec osłabieniu.

58 Należy zresztą stwierdzić, że w kontekście dokładniejszej harmonizacji dokonanej dyrektywą 2003/109 prawodawca Unii w sposób konkretny, w art. 5 ust. 2 tej dyrektywy, umożliwił państwom członkowskim uzależnienie nabycia statusu rezydenta długoterminowego od spełnienia warunków integracji.

59 Po trzecie, w zakresie, w jakim prawo do otrzymania samoistnego dokumentu pobytowego zostaje uznane po upływie pięcioletniego okresu zamieszkiwania na terytorium danego państwa członkowskiego, zainteresowani obywatele państw trzecich powinni wcześniej mieć sposobność

uzyskania pewnej znajomości języka oraz wiedzy o społeczeństwie tego państwa członkowskiego, umożliwiających im co do zasady zdanie egzaminu w tym zakresie. Nie można zatem generalnie uznać, że nałożenie wymogu w tej kwestii może pozbawiać art. 15 ust. 1 jego skuteczności (effet utile).

60 Mimo to, w celu zachowania celu tego przepisu oraz zgodnie z zasadą proporcjonalności, która należy do ogólnych zasad prawa Unii, konkretne szczegółowe zasady dotyczące takiego wymogu powinny być właściwe do realizacji celów przewidzianych przez uregulowanie krajowe i nie powinny wykraczać poza to, co jest niezbędne do ich osiągnięcia (zob. analogicznie wyrok z dnia 9 lipca 2015 r., K i A, C-153/14, EU:C:2015:453, pkt 51).

61 Obowiązek zdania egzaminu z integracji społecznej powinien umożliwić poświadczenie uzyskania przez obywateli państw trzecich zarówno znajomości języka, jak i wiedzy o społeczeństwie przyjmującego państwa członkowskiego, które są niezaprzeczalnie użyteczne dla zapewnienia integracji tych obywateli w tym państwie członkowskim (zob. podobnie wyroki: z dnia 4 czerwca 2015 r., P i S, C-579/13, EU:C:2015:369, pkt 48; z dnia 9 lipca 2015 r., K i A, C-153/14, EU:C:2015:453, pkt 53, 54).

62 Jednak obowiązek ten nie może w sposób ważny wykraczać poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celu w postaci ułatwienia integracji rzeczonych obywateli państw trzecich.

63 Oznacza to w szczególności, że wiedza wymagana dla zdania egzaminu z integracji społecznej odpowiada poziomowi podstawowemu, że warunek nałożony uregulowaniem krajowym nie uniemożliwia uzyskania samoistnego dokumentu pobytowego przez obywateli państw trzecich, którzy dowiedli woli zdania tego egzaminu oraz starań dołożonych w tym celu, że indywidualne okoliczności szczególne są należycie brane pod uwagę oraz że koszty związane z tym egzaminem nie są nadmierne (zob. podobnie wyrok z dnia 9 lipca 2015 r., K i A, C-153/14, EU:C:2015:453, pkt 54–70).

64 W tym kontekście należy w szczególności podkreślić, że okoliczności takie jak wiek, poziom wykształcenia, sytuacja finansowa lub stan zdrowia zainteresowanych osób należących do rodziny członka rodziny rozdzielonej powinny móc spowodować, że właściwe organy nie będą uzależniać wydania samoistnego dokumentu pobytowego od zdania egzaminu z integracji społecznej, jeżeli okaże się, że z powodu tych okoliczności osoby te nie są w stanie przystąpić do tego egzaminu lub go zdać (zob. podobnie wyrok z dnia 9 lipca 2015 r., K i A, C-153/14, EU:C:2015:453, pkt 58).

65 W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie należy udzielić następującej odpowiedzi: art. 15 ust. 1 i 4 dyrektywy 2003/86 nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które umożliwia oddalenie wniosku o wydanie samoistnego dokumentu pobytowego, złożonego przez obywatela państwa trzeciego przebywającego dłużej niż pięć lat na terytorium danego państwa członkowskiego w ramach łączenia rodzin, z tego powodu, że nie wykazał on zdania egzaminu z integracji społecznej w zakresie języka i społeczeństwa tego państwa członkowskiego, jeżeli konkretne szczegółowe zasady dotyczące obowiązku zdania tego egzaminu nie wykraczają poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celu w postaci ułatwienia integracji obywateli państw trzecich.

### *W przedmiocie pytania trzeciego*

66 Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 15 ust. 1 i 4 dyrektywy 2003/86 stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które przewiduje, że samoistny dokument pobytowy może zostać wydany dopiero od dnia złożenia stosownego wniosku.

67 Przede wszystkim należy wskazać, że art. 15 dyrektywy 2003/86 nie zawiera normy szczególnej dotyczącej przebiegu procedury wydawania samoistnego dokumentu pobytowego lub, a fortiori, daty, od której wydanie tego dokumentu wywołuje skutki.

68 Następnie należy zauważyć, że żaden element tego przepisu nie wskazuje, iż wydanie rzeczonego dokumentu jest jedynie aktem deklaratoryjnym, a art. 15 ust. 1 tej dyrektywy wyraźnie zresztą przewiduje, że państwa członkowskie mogą uzależnić wydanie takiego dokumentu od złożenia wniosku.

69 Wreszcie, z art. 15 ust. 4 rzeczonej dyrektywy wynika, że do państw członkowskich należy w szczególności ustanowienie warunków odnoszących się do wydania samoistnego dokumentu pobytowego, wśród których mogą w szczególności figurować proceduralne warunki wydania takiego dokumentu.

70 O ile z rozważań przedstawionych w pkt 52 niniejszego wyroku wynika, że z uprawnienia tego nie można skorzystać w celu wprowadzenia przepisu stanowiącego przeszkodę trudną do pokonania, uniemożliwiającą w praktyce obywatelom państw trzecich wspomnianym w art. 15 ust. 1 dyrektywy 2003/86 uzyskanie zwyczajnie takiego dokumentu po upływie terminu wskazanego w tym przepisie, o tyle należy stwierdzić, że uregulowanie przewidujące, iż samoistny dokument pobytowy może zostać wydany dopiero od dnia złożenia stosownego wniosku, w sposób oczywisty nie może wywoływać tego rodzaju skutku.

71 W związku z tym na pytanie trzecie należy udzielić następującej odpowiedzi: art. 15 ust. 1 i 4 dyrektywy 2003/86 nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które przewiduje, że samoistny dokument pobytowy może zostać wydany dopiero od dnia złożenia stosownego wniosku.

## W przedmiocie kosztów

72 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

1) **Na podstawie art. 267 TFUE Trybunał jest właściwy do dokonania wykładni art. 15 dyrektywy Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin w sytuacjach takich jak te w sprawach w postępowaniach głównych, w których sąd odsyłający powinien wydać orzeczenie w przedmiocie wydania samoistnego dokumentu pobytowego obywatelowi państwa trzeciego będącemu członkiem rodziny obywatela Unii Europejskiej, który to obywatel Unii nie skorzystał z prawa do swobodnego przemieszczania się, jeżeli przepis ten znalazł zastosowanie do takich sytuacji, w sposób bezpośredni i bezwarunkowy, poprzez prawo krajowe.**

2) **Artykuł 15 ust. 1 i 4 dyrektywy 2003/86 nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które umożliwia oddalenie wniosku o wydanie samoistnego dokumentu pobytowego, złożonego przez obywatela państwa trzeciego przebywającego dłużej niż pięć lat na terytorium danego państwa członkowskiego w ramach łączenia rodzin, z tego powodu, że nie wykazał on zdania egzaminu z integracji społecznej w zakresie języka i społeczeństwa tego państwa członkowskiego, jeżeli konkretne szczegółowe zasady dotyczące obowiązku zdania tego egzaminu nie wykraczają poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celu w postaci ułatwienia integracji obywateli państw trzecich.**

3) **Artykuł 15 ust. 1 i 4 dyrektywy 2003/86 nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które przewiduje, że samoistny dokument pobytowy może zostać wydany dopiero od dnia złożenia stosownego wniosku.**

Podpisy